

Anmeldelser.

Sydslesvig II. Angel.

Udgivet af Grænseforeningen ved Gunner Knudsen og Knud Kretzschmer. C. A. Reitzel 1945.

Saa vidt jeg er orienteret, var det oprindeligt Meningen at udsende et særligt Bind af Traps Topografi, et X. Bind, der skulde behandle det gamle danske Sydslesvig. Planen viste sig uigennemførlig; det var naturligvis vanskeligt at skaffe Meddelere i hvert Sogn, at faa en fuldstændig Fortegnelse over hvert Sogns Oldtidsminder, at fremskaffe de statistiske Oplysninger, der ikke fandtes paa Tryk o. s. v. I Stedet for besluttede man at udsende særlige Bøger om de enkelte Egns-Omraader. I. Bind, der behandlede Mellemslesvigs »Hedeegne« mellem Angel og Frisland, udkom i 1933; II. Bind, Angel, er paa Grund af den mellemliggende Krigstid blevet saa stærkt forsinket, at det først udkom i 1945. Der meddeles i Forordet, at det III. Bind skal vies Flensborg. Vi kan vel saa vente et IV. Bind om Frisland og et V. Bind, der behandler Omraadet mellem Sli—Dannevirke og Ejder.

Sydslesvig vil saaledes faa en endog meget grundig Behandling i 5 ret statelige Bind, der tilsammen vil veje tungere i Indhold, end et Bind Trap vilde have gjort. Kan disse Bøger saa kaldes en tilfredsstillende Erstatning for Trap? I flere Henseender absolut nej, navnlig ikke for den, der har Brug for en Opslagsbog. Man griber i denne Tid Gang paa Gang efter den gamle kære Trap »Statistisk-topografisk Beskrivelse af Hertugdømmet Slesvig« fra 1864, hvis man er saa heldig at eje et Eksemplar. Her finder man de Byer, hvor der ønskes oprettet danske Skoler, og de Oplysninger, man skal bruge, og i et nyt Bind Trap vilde man have fundet Amtskort og Sognekort og talrige Billeder, som man savner saa stærkt i de foreliggende to Bind om Sydslesvig.

Det er næsten utilgiveligt, at der ikke medfølger et Kort til Bogen om Angel. Der henvises til et Sydslesvigkort i I. Bind; men dette er en ringe Trøst for den, der ikke har købt dette Bind, eller for den, der tager Bind Angel med paa en Rejse og ikke har I. Bind ved Haanden, bortset fra, at ikke alle Navne, der forekommer i Fremstillingen, findes paa Kortet. Til Bind Angel burde der have været tilføjet et Kort over Angel, helst med Sognegrænser og alle Bynavnene. Det savnes ikke mindst ved Læsningen af Knud Ollriks Vandring fra Sogn til Sogn, der bliver saa mærkeligt abstrakt uden Kort. Som en lille Erstatning burde Bogen i det mindste have haft et Stedregister. Naar man læser om en ny Skole, slaar man op i Traps Stedregister og finder hur-

tigt Byen; skal man finde den efter det nye Værk, er man nødt til at søge længe, indtil man muligvis opdager, at den paagældende By ikke er nævnt.

Desuden savner man de mange Sognekort og Billeder. Billedstoffet er meget smukt i baade I. Hedeegnene og II. Angel. Udgiverne har draget Nytte af Th. Thomsens store Arkiv af sjældent smukke Billeder. Th. Thomsen vælger imidlertid sine Motiver frem for alt fra det kunstnerisk-æstetiske Hensyn; men vi andre er kun halvt fornøjede med at se Billeder af nogle Køer, der græsser paa en Mark, eller af et Parti Siv. Gang paa Gang blader man forgæves rundt, om der ikke skulde være et Billede af det, der omtales i Bogens Tekst.

Der er nok en Mangel ved Bogen, der skal paatales: at der ikke findes et Afsnit om Angels særprægede Bøndergaarde; man kan ikke give en fyldig Beskrivelse af Angel uden dette. Der meddeles i Forordet, at dette Afsnit maatte udgaa paa Grund af Museumsinspektør Zangenbergs Død. Man s k u l d e have fundet en Afløser, og det er ikke sikkert, at denne vilde have været helt umulig ved Siden af Zangenberg, der efter min Mening kunde være noget ensidig med sin rent arkitektmæssige Betragtning og ofte lagde for lidt Vægt paa det for Lægmanden saa karakteristiske. Som Nødhjælp kunde man have bragt en fyldig Billedserie af Angelbogaarde med forklarende Tekst.

Nu maa man ikke misforstaa mig. Naar jeg her er kommet i det kritiske Hjørne, skyldes dette Udgangspunktet, den kære, uundværlige Opslagsbog Trap, og det kan ogsaa være gavnligt at skaffe alle smaa Indvendinger til Side, inden man gaar over til den egentlige Anmeldelse, thi denne kan kun blive rosende. Bogen om Angel er en meget god Bog, videnskabeligt vel funderet og godt fremstillet, hvad iøvrigt Bidragydernes Navne paa Forhaand garanterer for, Interessen for Sydslesvig er f. T. meget stor, og Bogen om Angel kan trygt anbefales til alle.

Den gaar frem efter samme Plan som i Bogen om Hedeegne: en indledende Beskrivelse af hele Omraadet landskabelige Karakter, det geologiske, Oldtidsminderne, Stednavnene, Sproget, ældre Bondekultur og Folkeminder, det historiske. Af Bidragyderne til I. Bind er i Mellemtiden Marius Kristensen og Zangenberg afgaaet ved Døden; man har fundet god Erstatning for den først nævnte, desværre ikke for Zangenberg, som allerede fremhævet. Til hvert Afsnit er tilføjet meget værdifulde Litteraturhenvisninger.

K n u d O l r i k er en udmærket Turistfører gennem Angels dejlige Landskab. Man vandrer med ham fra Sogn til Sogn, besøger alle Udsigtspunkter og mindeværdige Steder og giver ham Ret, naar han til sidst siger: »Ligesom man paa Mellemslesvigs

Hedesletter bliver mindet om Landets Fortid ved dansk Byggeskik og sine Steder dansk Tale, paatvinger den samme Følelse én, naar man færdes i Angel. Aldrig synes man, man er kommet til et fremmed Land... Saadan saa det østdanske Landskab jo ud før i Tiden. Nu er det særligt Sønderjylland, som har beholdt dem, gammeldags som det er«. — Et enkelt Sted ønsker man at indføje en ubetydelig Rettelse: saa godt som alle Dobbelt-ege til Minde om den slesvig-holstenske Rejsning i 1848 blev plantede i 1898.

Statsgeolog Dr. Nordmann behandler Træk af Angels geologiske Udviklingshistorie paa sin udmærkede Maade. Man mærker dog, at han her stærkere end ellers maa bygge paa trykte Kilder (tyske) og har maattet nøjes med et enkelt Studiebesøg i 1936. Nogle Skitser, f. Eks. af de 3 Israndsstillinger, vilde have hjulpet meget ved Læsningen.

Museumsinspektør Hans Neumann har skrevet Afsnittet om Oldtiden, godt men alt for kort. Man kunde have ønsket en udførligere Redegørelse for Torshjergfundene og de nyere Fund paa Sønder Brarup Markedsplads, og han burde have medtaget Dr. Jankuhns opsigtsvækkende Fund af et særpræget Spænde (Fibula), der først præger Anglernes gamle Land ved Slien og derefter dukker op i Angelland hinsides Vesterhavet. (Zeitschr. d. Ges. f. schlesw.-holst. Gesch. Bd. 70/71, 1943).

Dr. Gudmund Schütte skriver meget lærd og meget interessant om Anglernes Boplads og Nationalitet. Han gennemgaar Spørgsmaalet om deres Bostavn efter de klassiske og middelalderlige Kilder og kommer til det Resultat, at Anglernes Bostavn virkelig var Angel, og han glemmer ikke Dr. Jankuhns Fibula! Hvad den nationale Plads angaar, viser han, at Anglerne var Danernes Broderfolk, men at de i deres nye Hjemstavn blev afnationaliserede, saa nyengelsk Sprog hører til den vestgermanske Sproggruppe.

Dr. Kristian Hald behandler Stednavnene i Angel fra de ældste til de yngste, og her glædes man ved at finde Kortskitser. Man bliver dog lidt desorienteret, naar denne Afhandling lige efter Gudm. Schüttes paa Grundlag af de ældste Stednavne kommer til det Resultat, at det er tvivlsomt, om de gamle Angler boede i Angel. Hald gør opmærksom paa, at ikke alle de gamle Bygder, sammensatte med Mandsnavne, behøver at være af svensk Oprindelse, som man har paastaet. De kan fra Danelaget været vandret til Sliomraadet og derfra til Sverige, thi mange har rent dansk Forled. Man fristes til at modsige ham, naar han paastaar, at Pommerby er et Bevis for en enkelt vendisk Bosættelse i Angel, da der som bekendt iøvrigt ikke findes Tegn paa vendisk Bosættelse paa den jyske Halvø Nord for Ejder, og de

vendiske Bygder paa Lolland og Falster tydeligt kendetegner sig som saadanne ved deres slaviske Navne.

Kristian Hald er ogsaa Forfatter til Afsnittet om det danske Sprog i Angel før 1800. Angelbomaalet havde musikalsk Akcent og Diftongering af langt e og ø som Als (bien-Ben, grye-Grød o.s.v.). Der fandtes et Dialektskel mellem Nord- og Sydangelsk; dog stod Sydangelsk ikke, som man har paastaet, Fjoldemaalet nærmere end Nordangelsk. I Ordforraadet var bevaret mange gamle danske Ord; men der fandtes ogsaa mange nedertyske Laaneord. Hald burde her have nævnt, at langt de fleste nedertyske Laaneord, han opfører, ogsaa brugtes i Nordslesvig indtil den nyeste Tid. Nogle Sprogprøver paa det gamle Angelbomaal er vedføjede.

Dr. Karl N. Bock har naturligvis skrevet Afsnittet om det nuværende Angler-Plattysk. Hans Resultater kender vi fra hans Disputats og flere Afhandlinger i forskellige Værker og Tidsskrifter. Fremstillingen her er levende og interessant; men de fleste danske Læsere kan desværre ikke læse den, fordi den forudsætter et godt Kendskab til Plattysk (ingen Oversættelser!). De faar naturligvis heller intet ud af de vedføjede Sprogprøver paa ældre Anglertysk. De maa nøjes med Resultatet: »Det plattyske Sprog i Flensborg og Angel er ikke et oprindeligt, stedgroet nedertysk Folkemaal som Plattysken i Holsten og Egnene Syd for Danevirke, dog heller ikke et tysk-dansk »Mischmasch«, men en »tillært« og af sin jydsk Arvesygdом præget nedertysk Bydialekt — en nedertysk Pødekvisst paa dansk Sprogstamme«.

Aug. F. Schmidt behandler ældre Bondekultur og Folkeninder, navnlig paa Grundlag af Andreas Lorenzens 1500 Optegnelser. Intet er glemt; her er alt om gammel Levemaade, Sæd og Skik og Folkefester, Folketro m. m. Der fremdrages mange meget interessante Smaatræk, f. Eks. at Børn fik Die indtil 5—6 Aarsalderen, ofte endog efter at de var kommet i Skole. (Jeg kender et enkelt Eksempel paa det samme fra Sundeved saa sent som i Firserne). Engang en fremmed kom ind i et Angelbo-hjem, vilde han røre Vuggen lidt; men Barnet, der laa i Vuggen, rejste sig op og kiggede paa Gæsten og sagde saa: »Hvordan Fanden er det, du vugger!« Det har været en af de store Dieknolde! Morsom er ligeledes Skikken med Lippinden, der indbød til Begravelse og ikke maatte hvile, indtil den kom tilbage og blev lagt paa Kisten. Angel synes at have bevaret særlig meget af den gamle Folketro paa Hekse og kloge Mænd og paa Varsler.

Forstander L. Lauridsen skriver om Landbruget i Angel med særlig Henblik paa Kvægbruget. Landbruget i Angel stod som bekendt tidligere ualmindeligt højt, og mange Fremskridt kom derfra til Nordslesvig, medens de efter 1870 gik den mod-

satte Vej. Anglerkvæget havde visse Bygningsfejl, men det laa i Spidsen med Hensyn til Mælkeydelse og var nærmest verdenskendt. Med Hensyn til Kontrolforeninger blev Angelboerne banebrydende for hele Tyskland. Forstander Lauridsen omtaler dog ikke de allernyeste planmæssige Forsøg (fra 1945) paa at gøre Angel til Tysklands Frøavlscentrum. — Den danske Landboforening for Flensborg o. O. faar en særlig historisk Beskrivelse.

Otto Norn behandler Angels Landsbykirker, hvoraf saa godt som alle, ialt 33, stammer fra romansk Tid; kun 2 er gotiske og 2 (Arnæs og Nykirke) fra Tiden efter Reformationen. Langt de fleste (21) er Kampestenskirker. Interessante er de mange Klokketabler. Mange Kirker har bevaret de gamle Granitdøbefonte, der kun kendes Nord for Ejder. Udstyret med Træskærerarbejde er særligt rigt, thi man havde 2 betydelige Værksteder lige ved: Henrik Ringerinks i Flensborg og den ældre og den yngre Hans Gudewerts i Eckernförde. »Enhver af Angels gamle Kirker med deres mange Ændringer og forskelligartede Inventar, eller blot et enkelt Stykke som Munkbrarup Altertavle, fortæller den, der har lært at se sin Hjemegns Kirker som historiske og kunsthistoriske Dokumenter, uendelig meget mere og mere indtrængende end den bedste Lærebog«.

Pastor H. F. Petersen behandler i Afsnittet »Fra Angels Kirkeliv 1835—1864« ikke udtømmende dette interessante Tidsafsnit, men meddeler mange værdifulde Breve og Indberetninger fra gode Præstemænds Virke og Kampe i disse bevægede Aar.

De to sidste Afsnit er helliget det rent historiske. Arkivar Johan Hvidtfeldt behandler interessant og udtømmende Middelalderen: Adels Historie, Administration, Kirkens Magt, Klostrene, Retslivet, Landbruget, Skatter og Afgifter, Kreditvæsen, Matrikulering, Særejere og Fæstere.

Knud Kretzschmer behandler strengt sagligt Angels Historie fra ca. 1500 til i Dag, bl. a. den tidlige Udskiftning, Til- og Fravandring, Adels- og Præsteliv, Krigene i det 17. Aarhundrede, men særligt de nationale Forhold i Stændertid, Revolutionstid og Mellemkrigstiden. Man faar en klar Redegørelse for Angelboernes store Danskfjendtlighed, men ogsaa for den Danskhed, der levede ved Siden af. Den kom endnu frem ved Valget i 1867, da der var dansk Flertal i Adelby-Rylskov, 30 % danske Stemmer i Munkbrarup, 29 i Esgerus-Stenbjerg og ikke ubetydelige i andre angelske Sogne. Ved Omvalget 1881 havde Adelby Sogn endnu 72 % danske Stemmer, Munkbrarup 72, Nykirke 80, Stenbjerg 51, dog kan de næppe alle kaldes danske, da der var Tale om et Omvalg. Man tænker paa, hvad der kunde have været reddet, hvis man ikke fra dansk Side havde koncentreret alt nationalt Arbejde om Nordslesvig og havde ladet Sydslesvig

sejle sin egen Sø. Nu gik Danskheden i Angel saa langt ned, at der i 1912 kun taltes 11 danske Stemmer i hele Angel og kun 50 Abonnter paa den danske Presse. Ved Folkeafstemningen i 1920 blev der i Adelby Sogn afgivet 15 % danske Stemmer, i Lyksborg og Munkbrarup Sogne 10 %. Danskheden syntes ikke at kunne vækkes til Live igen; men de voldsomme Oplevelser efter 1920 og særlig Flygtningeinvasionen har gjort deres Virkning. Mest paafaldende er det, at Sydangel med Hensyn til det nye Røre i 1945 laa forud for Nordangel.

Som meget værdifuldt Tillæg gives en Oversigt over Valgresultaterne i Angel den 12. Febr. 1867, en statistisk Oversigt over Indbyggertallet i de enkelte Sogne 1845, 1860, 1933 og 1939, samt over de danske Stemmer ved de enkelte Valg efter 1920.

Som man ser, er Bogen om Angel en meget værdifuld og meget interessant Bog.

C. I. E s k i l d s e n.

Waldemar Westergaard:

Det slesvigske Spørgsmaal og Krigen 1864.

(Nyt Nordisk Forlag.)

Forfatteren er Professor ved Los Angeles Universitet i Kalifornien, men af dansk Afstamning. Han har flere Gange besøgt Danmark og et Aars Tid været Kulturattaché ved det amerikanske Gesandtskab i København. Bogen bestaar af to Afsnit. Det første er en Skildring af det slesvigske Spørgsmaal efter 1848 og af Krigen 1864. Bogen er skrevet paa A m e r i k a n s k og oversat til Dansk. Det forlyder, at den ogsaa vil udkomme i Amerika, og den vil da kunne give Amerikanere af dansk Afstamning en Oversigt over det slesvigske Spørgsmaal, som de ellers ikke vil have let ved at faa. Derimod vil den give danske Læsere mindre. Den er ikke Resultat af mere indgaaende Studier, men bygget paa let tilgængelige Værker. Medens Skildringen af selve Krigen er rigtig god, er Behandlingen af den forudgaaende Historie vel kortfattet. Især er dette ogsaa Tilfældet med Afsnittet om London-Konferencen, hvor man faar uendelig lidt at vide om det danske Standpunkt, ja end ikke Navnene paa de danske Delegerede. Fremstillingen kunde paa sine Steder være nøjagtigere. For at nævne et Par Eksempler, er det ikke rigtigt udtrykt, naar det hedder, at Prøjsen og Østrig gjorde deres Anerkendelse af Christian den Niende betinget af, at Dan-

mark udskød Afgørelsen af Novemberforfatningens Ikrafttræden til 1. Januar 1864. Novemberforfatningen skulde først træde i Kraft den 1. Januar 1864, og Bismarck hævdede netop, at dens Ikrafttræden ophævede Londontraktaten. Det, der forlangtes, var, at Novemberforfatningen skulde tages tilbage. Det er heller ikke helt korrekt, naar der siges, at Paragraf 5 dukkede op igen i 1918—20, da den tyske Weimar-Republik gik med paa at tillade en Folkeafstemning, der blev legaliseret paa Pariser-Fredskongressen blandt Versaillestraktatens Betingelser. Da H. P. Hansen i den tyske Rigsdag henviste til Paragraf 5, afviste man ham, og Spørgsmaalet blev løst ikke i Henhold til Paragraf 5, men i Henhold til den nationale Selvbestemmelsesret, der ganske vist laa til Grund for Paragraf 5.

Bogens andet Afsnit bestaar af nogle Breve fra en Officersaspirant i 1864, Daniel Bruhn, der hørte til en Skovriderslægt i Nordsjælland. Han deltog i Krigen fra Marts 1864. 1869 var han Officersordonnans hos General Wilster i Lejren ved Hald. Da han ikke havde Raad til at gaa Officersvejen, rejste han kort efter til Amerika, hvor han prøvede mange Ting. Da han hørte om Krigen mellem Frankrig og Tyskland, opgav han sin Plads for at komme hjem. »At Danmark ikke vilde tage Del kunde dengang ikke falde mig ind«, skriver han. »Da dette viste sig ikke at blive Tilfældet, søgte jeg at komme til Frankrig som Frivillig — Den franske Consul, til hvem jeg i den Anledning henvendte mig, gav det Svar, at de havde Soldater nok — At drage i Processioner og gaa til Møder med de begejstrede Fransk-mænd samt ærgre Tydskerne, var saa den eneste Maade, hvorpaa jeg kunde vise min Sympathie, hvilket imidlertid kun gav mig selv liden Tilfredsstillelse.« Han blev siden Hestetæmmer og Minearbejder, blev i Amerika gift med en norsk Dame og vendte efter nogle Aars Forløb tilbage til Danmark, hvor han fik Rang af Kaptajn. 1889 blev han Slotsforvalter paa Charlottenborg og døde som saadan 1914.

De her gengivne Breve, som Bogens Forfatter tidligere har offentliggjort i Personalhistorisk Tidsskrift, er fra Tiden fra 26. Marts til 9. Juni 1864, fra Opholdet i Lejren ved Hald og fra 1871-72 fra Kalifornien og Nevada. Man læser dem med megen Interesse. Brevene fra 64 giver naturligvis intet nyt Billede af Krigen, men de giver et Billede af Brevskriveren og fortæller adskillige interessante Smaatræk. De er ikke Udtryk for en højstemt Nationalfølelse, men han fortæller jævnt og ligetil, som naar han i Brevet efter den 18. April skriver til Forældrene: »Jeg troer at kunne glæde Eder med, at jeg har gjort min Pligt, og jeg var under det Hele aldeles roelig — Jeg troer derfor at kunne betragte det som en Paaskønnelse fra Capitainens Side, at jeg er

bleven Delingsfører.« I et Brev af 5. April fortæller han, at man ventede et Angreb, men Folkene var ved godt Mod, og den ene Fædrelandssang afløste den anden. Da hans Kompagni den 18. April rykkede frem under en voldsom Regn af Spidskugler og Granater, havde Prøjerne taget Skanserne og rykkede frem imod dem. »Vi besatte de nærmeste Hegn og forsvarede os, saa godt vi kunde fra Hegn til Hegn og fra Gaard til Gaard — Folkene vare ikke gode at faae frem — Jeg maatte bruge alle Kneb for at faa dem frem.« Et Sted skriver han: »Jeg saae denne Dag megen Elendighed, som jeg ikke vil beskrive.« Folkene er kede af Belejringen, hedder det den 12. April, »de ville ud og slaaes med Fjenden, sige de, og de ville gjerne ofre Liv og Blod, men de ville ikke ligge stille og lade sig slaae ihjel uden at kunne gjøre Noget igjen.« Der er dog ogsaa mange Overløbere, sagtens Slesvig-Holstenere.

Ogsaa Brevene fra Amerika giver et tiltalende Billede af Brevskriveren, smukkest, hvor han fortæller, at det har glædet ham at se paa Roserne, der gror ved Kanten af en lille Bjergstrøm, som løber igennem Alpha-Dalen, naar han om Aftenen efter endt Arbejde sidder og tænker paa Danmark.

Foruden med nogle Kortskitser og nogle Portrætter af Daniel Bruhn er Bogen smykket med Gengivelser af nogle fine Blyantstegninger fra Krigens af Otto Bache, der siden forærede dem til Daniel Bruhn.

F r o d e G r i b s v a d.

Den nordslesvigske Landboforening 1846-1946.

Den 6. Januar kunde Den nordslesvigske Landboforening fejre 100 Aars Jubilæum for sin Oprettelse. Det er Lansddelens ældste Landboforening, og kun 18 Landboforeninger i hele Landet er ældre.

Foreningens nuværende Ledelse har udgivet et Jubilæumsskrift »I Storm og Magsvejr gennem Hundrede Aar« hedder det. Heri er der ikke alene fortalt om Foreningens Liv, men ogsaa om de Mænd, som har ledet Foreningen og dermed ogsaa Udviklingen saavel indenfor Landbruget som paa det folkelige og nationale Omraade.

Fire Gange har Krigslurerne gjaldet i dette Tidsafsnit og endog medført Skifte i de statslige Tilhørsforhold, kun 44 af de 100 Aar blev under Dannebrog.

»Det nulevende Slægtled er de Mænd stor Tak skyldig, som

gennem deres Daad har været med at lede Udviklingen i og værne vor Hjemstavn i Udlændighedsaar. Ikke mindst skal dette Skrift være en Minderune over dem, de navngivne og de mange, der stod bag dem«. Saaledes skriver Formanden Ejnar Hansen i Forordet, og den Aand er i sjælden Grad fremme i Skriftets forskellige Afsnit. Om den historiske Baggrund for Udviklingen i de Hundrede Aar skriver Historikeren Troels Fink: »Da Den nordslesvigske Landboforening blev oprettet, betonedes det meget stærkt, at den nye Forening skulde være aldeles fri for Hensynet til Sprogforskellighederne og politiske Tendenser, det skulde være en ren upolitisk Forening, der alene skulde varetage Landbrugets Tarv. Med 1864 indlededes imidlertid en Periode, hvor Landboforeningen fik voksende nationalpolitisk Betydning. Særlig i 1870'erne gjorde Foreningen fyldest ud over det rent faglige«.

Konsulent Hans Hansen har udført det største Arbejde med Udforskningen af Foreningens Historie og har foruden i de gamle Protokoller maattet udføre betydelige Arkivstudier; han har da ogsaa skrevet det meste af Skriftet og redigeret Trykningen. Det var Pastor Petersen i Skrydstrup, Gdr. Hans Andersen Krüger i Bevtoft og Degn Frank i Bevtoft, der stod som Indbydere til det Møde 6. Januar 1846, der blev betragtet som den stiftende Generalforsamling. Den første Bestyrelse blev de tre Indbydere, Pastor Petersen blev Formand, H. A. Krüger Næstformand og Degn Frank Sekretær; til Kasserer valgtes Ridefoged BJORHOLM, ØRDERUP. Af Foreningens første Bestyrelsesmedlemmer er givet interessante og levende Biografier, der bidrager til at forstaa det Initiativ, disse Foregangsmænd besad.

Foreningens første Bibliotekar Lærer BENDIX BERGHOLT er ogsaa tegnet i en god Biografi.

Pastor RAHN, GRAM, overtog 1852 Formandshvervet, da Skrydstruppræsten, Pastor Petersen, flyttede til Stenderup ved Kolding. I Foreningens første 10 Aar var Foreningens Formænd Præster. Igennem de 100 Aar har Foreningen haft 8 Formænd: Gdr. Søren Dreyer, Agentoft ved Jels var den første Landmand, dernæst Møller WIELANDT, GRAM fra 1865—1885, Gdr. LAUST ARNUM, BOVLUND fra 1885 til 1906, Forpagter JENS HØYER fra 1906—1930, Gdr. NIC. LUDVIGSEN 1930—1939 og endelig Gdr. EJNAR HANSEN fra 1939. Af alle disse Formænd er der givet ypperlige Biografier af Gdr. M. K. GRAM, KØBENHØVED. De er bogstavelig talt levendegjort, saa man kunde føle Trang til at trykke dem Haanden; ikke mindre interessante er Mads Jensens, Dyr læge Grams og L. B. Poulsens Levnedsskildringer; alle disse Mænd har hver især bidraget til at forme den rige Udvikling, der er sket gennem de 100 Aar.

Konsulent Hans Hansen skriver om Arbejdet i de første Aar, det første Dyrskue 28. Oktober 1846, hvor der af Kvæg var fremstillet 1 Tyr, 2 Køer og 1 Kvie. Der udførtes Præmiepløjninger, og paa de første Møder drøftedes Mergling og Plantedyrkning.

I næste Periode mellem de to Krige gik Arbejdet til at begynde med meget trægt, fra 1847 til 1851 har Foreningen næsten intet foretaget sig, senere i 50erne tager Dyrskuerne paany fat, og der afholdes Landmandsforsamlinger, d. v. s. Møder i Forbindelse med Dyrskuer, hvor Tidens landøkonomiske Spørgsmaal drøftedes.

Det følgende Afsnit hedder I Nederlagets Skygge, 1865—1893. Foreningens Arbejde blev i denne Periode hyppig vanskeliggjort af Myndighederne, men man taber ikke Modet, nye Op-gaver tages op for at udbrede Kendskabet til nye Kornsorter, til Frø og Kunstgødning, Rodfrugtdyrkningen og Engkultur, ligesom Plantningssagen vinder frem. Dyrskuerne vinder større Tilslutning, Maskinudstillingerne bliver betydeligere, og Foredragsvirksomheden i Foreningen tager fast Form.

I det næste Tidsrum fra 1893 til Verdenskrigens Udbrud kommer man til at staa i stærkere Modsætningsforhold til Myndighederne, men Arbejdet i Foreningen gaar støt fremad, Konsulentarbejdet tages op, først paa Planteavlens, men ogsaa paa Husdyrbrugets Omraade forbedredes det, man paabegynder et organiseret Avlsarbejde, Kvægavls- og Kontrolforeninger oprettes, man afholder Kursus, og man begynder at give Hjælp til de unge, der tager paa danske Skoler. Nordslesvigs Landbrugs- og Mejeritidende begynder at udkomme 1894, og 1912 skilles Nr. Rangstrup Herreds Landboforening ud fra Den nordslesvigske.

Under den første Verdenskrig lammedes Foreningens Arbejde stærkt, ja standsede helt de første 2—3 Aar, men fik saa smaat begyndt igen i det sidste Krigsjaar. Fra Genforeningen til 1930 blomstrer Arbejdet paany paa alle Omraader, men bliver ikke upaavirket af Krisen i Trediverne, som man dog ogsaa rolig og støt arbejdede sig igennem, indtil den anden Verdenskrig og den dermed følgende Besættelse med sit knugende Tag manede saavel denne Forening, som alle danske til Sammenhold og Samarbejde, for ved Krigens Afslutning atter at bygge det op, som maatte lide Nederlag under Krigen. Den nordslesvigske Landboforenings Virke har baaret rige Frugter, dens Gerning har været til Ære og Gavn for Danmark, ja for baade Land og Folk.

I Jubilæumsskriftet er tillige indføjjet specielle Artikler bl. a. om Kvægavlen og Svineavlen af Konsulent Jørg. Frank, om Hesteavlen af Konsulent Math. Nissen. Kreditforeningsdirektør P. A. Callø har gennem 6 Artikler skrevet klart og fyldestgøren-

de om Sønderjydske Landbrugs Kaar gennem 100 Aar. Gdr. Hans Schmidt, Kollund, har skrevet om den Stab af dygtige Konsulenter, »der hverken er Fugl eller Fisk«, som han skriver. Han har paa en halv Snes Sider givet lige saa mange »Fuldtræffere«.

Jubilæumsskriftet er et smukt Vidnesbyrd om den rige Udvikling Hundredaaret har at opvise, saavel landbrugsmæssigt, som folkeligt, kulturelt og nationalt. For de gamle som faldt, er der kommen ny overalt, lad os haabe, de vil mødes hver Gang, der bliver kaldt.

Hans Hansen.

Nordslesvigske mejerier i 50 år.

For et par menneskealder siden sattes mælken straks efter malkningen i store »sibakker« (mælkebøtter) ned i mælkekældereren. Smøræltning og ostelavning foregik i hjemmet, smørret blev saltet og sendt sydpaa i »dritler«. Mange ældre Sønderjyder vil endnu mindes de blå, pyntelige afregninger fra firmaet Offeresen i Altona. Enkelte private havde mejerier; centrifugen blev opfundet i 1878, og det første andelsmejeri blev oprettet i Hjedding i 1882. To år senere fik Sønderjylland sit første mejeri i Lintrup; men der gik endnu en årrække, inden det gik op for landmændene i almindelighed, hvor stort et fremskridt oprettelsen af andelsmejerierne var, og inden husmødrene holdt op med ringeagtende at sige »futmælk«, når der var tale om mejerier.

I de følgende år bygges der mejerier i stor stil, i 1887 alene 24 i de fire nordslesvigske amter. Statskonsulent Johannes Jensen siger med rette derom i jubilæumsskriftet: »Sønderjydske Mejeriforening 1893—1943«: »Denne Overgang fra Hjemmeproduktion af Mejeriprodukter til en fælles Forarbejdning af Mælken paa et Andelsmejeri var en stor og indgribende Forandring saavel for den enkelte Landmand som for hele Landbruget. Mejeribrugget var nu gaaet over fra at være Husflid til at blive Industri«.

Der var 15 mejerier, der straks blev medlemmer af »Mejeriforeningen for Nordslesvig«, da denne oprettedes på et møde i Vojens den 12. juni 1893. Indtil 1910 havde den kun medlemmer i Haderslev amt, men fra dette år omfattede foreningen hele Nordslesvig. Grunden var, at det »Mejeriforbund« for Nordslesvig, der havde haft forbindelse med landbrugskamret i Kiel, nu mente at måtte gøre sig uafhængigt af dette. Mejeriforeningens medlemsantal voksede derved fra 38 til 90.

Mejeriforeningen havde fra 1900 i to år haft sin egen Konsulent **M a r t e n R e f s l u n d P o u l s e n**, og 1912 fik den **Johannes Jensen** til denne stilling. Siden har han været med i og ledende i mejeriforeningens praktiske arbejde, og det har jo været givet, at han også måtte skrive den forenings historie, hvis gerning han kendte som ingen anden. Det er morsomt i dag at læse om den store vandrestilling i Hannover i 1914, hvor Mejeriforeningen for Nordslesvig ved en samlet udstilling viste sig som den bedste af 10 kollektive udstillinger. »Et dygtigt og maalbevidst Arbejde med det danske Mejeribrug som Mønster fandt her en værdig Afslutning«.

Det er umuligt her at komme ind paa andre enkeltheder fra nuværende statskonsulent Jensens bog; den giver som helhed et smukt billede af mejeribrugets skiftende kår med den dybe dal i krigstiden og den smukke udvikling efter 1920, og dermed er også skrevet et smukt kapitel i hele det sønderjydske landbrugs historie.

M. Refslund Poulsen har føjet nogle meget malende sider til om mælkebehandling i ældre tider, og den mangeaarige formand **Chr. Ivørsen** skriver kort om »Det sønderjydske Mejeribrug ved Genforeningen«. Han slutter:

»Det er for mig en Glæde i Dag at kunne se tilbage paa denne Mejeribrugets Genforeningstid, og Glæden er dobbelt, naar jeg ser, hvor godt Mejerierne og det sønderjydske Landbrug er kommet med«. Den samme glæde vil også efter den sidste Krig store dele af sønderjydske landbrug kunne dele.

H. Lausten-Thomsen.

Et sønderjydske Forsamlingshus.

Østerlindet Forsamlingshus 1894—1944.

(Aabenraa 1946).

Sønderjyllands historie under fremmedherredømmet er et saa vigtigt kapitel i Danmarks historie, at vor viden derom aldrig kan blive for stor og omfattende. Den trykte litteratur fortæller os meget, og endnu mere ligger gemt i arkivernes store aktmateriale, der hidtil er næsten ubenyttet. Mangt og meget vil man forgæves søge i disse kilder, men heldigvis lever der endnu mange af de mænd og kvinder, som tog fremtrædende del i det danske arbejde i disse aar. Det er en vigtig opgave at faa saa mange som muligt af disse til at fortælle. Det er maaske ikke

saa meget oplysningerne om den rent politiske virksomhed og de store nationale og kulturelle foreninger, vi mangler, men først og fremmest beretninger om det mindre paaagtede — men ikke mindre vigtige — arbejde, som blev udført rundt om i de enkelte sogne, ikke mindst i de kulturelle og økonomiske foreninger. I de kommende aar vil en række sønderjyske sognehistorier forhaabentlig se dagens lys, og det maa haabes, at forfatterne af disse vil lægge vægt paa skildringen af den nyere og den nyeste tid og lade de mænd komme til orde, som selv stod i forreste linie i hine kampens aar.

Hvor stor værdi saadanne skildringer af det danske arbejde i et enkelt sogn kan have er den nu udgivne bog om Øster-Lindet forsamlingshus et udmærket bevis paa. Den er udgivet af den selskabelige forening i Øster-Lindet og redigeret af Margrete Broe, J. Schmidt og Peter Frank. Den sidstnævnte har baaret den største del af arbejdet, og de fleste af bogens kapitler skyldes hans pen. Historie skabes jo nu engang af Mennesker, og for at forstaa det arbejde, som er gjort i et sogn, maa vi kende de mennesker, som levede og virkede der, og det er derfor en god idé, at Hans Schmidt, Kollund og Peter Frank som baggrund for fremstillingen har tegnet et interessant billede af hele bysamfundet, en skildring der paa mange maader minder om den, Peter Laustrup har givet af Vellerup i Sønderjydske Aarbøger 1944.

Selve forsamlingshusets historie er skildret af Jens Grosbøl, mens Frank behandler den selskabelige forening, gymnastiken, sogneværnet og afstemningsdagen. Det er gjort paa en jævn og tiltalende maade, og man faar gennem disse skildringer et levende indtryk af, hvorledes sønderjyderne levede under prøjservældet. Bogen giver vel ikke en fuldstændig redegørelse for den danske befolknings liv og virke i disse aar. Det er næsten udelukkende det kulturelle arbejde, der fortælles om. Dette er i og for sig naturligt, men det er dog et spørgsmaal, om man ikke burde have taget noget mere hensyn til andre sider af det nationale liv, f. eks. den politiske virksomhed. Samtidig hør det ogsaa fremhæves, at Øster-Lindet selvfølgelig ikke kan betragtes som et typisk sønderjysk sogn. Tyskheden var her forholdsvis svag, og de nationale modsætninger derfor ret smaa. En skildring af danskhedens kaar i et af de sydligere sogne vil velsagten give et noget andet billede.

Højskoleforstander Hans Lund har skrevet et lille forord til bogen, hvori han fremhæver, at den er blevet mere end forsamlingshusets historie, »— det er blevet til et Stykke Sogne- og Tidshistorie af ret enestaaende Art«. Dette er saa rigtigt som det er sagt, og bogen har derfor bud til mange andre end folk fra Øster-Lindet sogn, enhver, der interesserer sig for sønderjysk

historie, bør læse den, og til foreninger i andre sogne kan man kun sige: Gaa hen og gør lige saa.

Johan Hvidtfeldt.

Et genforeningsværk.

Aabenraa Statsskole 1920—1945.

Haderslev Katedralskole 1920—1945.

Tønder Statsskole 1920—1945.

Sønderborg Statsskole 1920—1945.

Det er blevet sagt, at Danmarks bedste gave til Sønderjylland var den danske skole, ord, man finder bekræftet i de jubilæumsskrifter, som de fire sønderjydske statsskoler med økonomisk støtte af undervisningsministeriet udsendte i 1945 i anledning af 25-aarsjubilæet som danske skoler.

Man kan sige, at det er tidligt at udsende store jubilæumsskrifter efter kun 25 aars forløb. Men disse aar har været en usædvanlig begivenhedsrig tid for de sønderjydske gymnasieskoler — først den vanskelige overgangstid, derefter nogle rolige aar omtrent som andre danske skoler havde dem — og saa besættelsen.

Det er klart, at det for en stor del bliver de samme emner, der behandles i disse skrifter, da man jo stod over for de samme problemer i de 4 byer, men det udelukker ikke, at der er store forskelle, saavel mellem skrifterne som skolerne. Saa snart afstemningsresultaterne i 1920 forelaa og de fire skoleledere var udpeget, begyndte de at forberede arbejdet. Der skulde findes lærere og føres forhandlinger med de stedlige myndigheder og lederne af de skoler i de fire byer, der blev afløst af danske Gymnasieskoler, allerede inden genforeningen fandt sted.

En særlig omtale faar i alle fire skrifter afviklingen af de højere tyske klasser. Man viste de tyske hjem det store hensyn at lade de elever i de højere tyske klasser, der ønskede det, fortsætte deres skolegang efter de sædvanlige tyske krav og med tyske lærere, til de havde faaet deres eksamen. Derved kom der i de fleste skoler baade danske og tyske børn paa samme legeplads og i samme bygning. Mod forventning gik det overmaade godt — der forefaldt ikke episoder af betydning.

Til alle gymnasieskolerne var der i de første aar knyttet forberedelsesskoler for at lette overgangen til den højere danske skole; ogsaa dette gav i de første aar arbejdet ved de søn-

derjydske skoler en særlig karakter, og forberedelsesskolerne har uden tvivl tjent formaalet.

M. h. t. bygninger var der store vanskeligheder i alle byer. De forhaandenværende lokaler var for smaa og daarligt vedligeholdte. Baade afviklingsklasserne og forberedelsesskolerne forøgede vanskelighederne, men det hjalp noget, at gymnasieklasserne i begyndelsen var smaa. Det varede længe, før de sønderjydske skoler fik deres lokaler i nogenlunde orden; endnu har man uopfyldte ønsker om udvidelser og forbedringer, og Haderslev skal have en helt ny bygning.

Af det fælles stof maa ogsaa nævnes de første læreres skildringer af deres erfaringer og oplevelser i den første tid; Tønder-skriftet har ogsaa en del artikler af lærere, der har været ansat ved skolen i senere tid. Lærernes personalia findes ogsaa, om de afdøde er der længere artikler. Endvidere er der artikler af elever, saavel fra tyverne som trediverne, med minder fra skoletiden. Bortset fra Haderslev-skriftet er der dimittendfortegnelser med de personalia, man har kunnet skaffe.

Aabenraa statsskoles jubilæumsskrift indledes med en længere artikel om aarene 1920—1945 af skolens første danske rektor, J. Mogensen. Efter en kort oversigt over det lærde skolevæsens — ikke særlig glørværdige — historie i Aabenraa, følger skildringen af forberedelsestiden, tiden mellem afstemningen og genforeningen, da skolen endnu lededes af den tyske skoles direktor Herting. Det er velgørende at læse rektor Mogensens retfærdigt anerkendende dom over denne brave prøjsiske embedsmand, som havde saa ringe forstaaelse for de nationale forhold i grænselandet. Saa følger skildringen af arbejdet i de første aar — et overvældende arbejde har det været for skolelederen, og skildringen har særlig værdi, fordi den hidrører fra den mand, der selv har ledet arbejdet. De erfaringer, han har gjort, kan faa deres anvendelse, hvis lignende problemer skal løses i fremtiden. Ogsaa skildringen af skolens liv i de aar, da den kunde ledes som en anden dansk gymnasieskole — skønt den jo stadig som skole i grænselandet har bevaret sit særpræg — har sin store interesse. Her ser man, hvor rigt og mangfoldigt dansk skoleliv er — trods eksamensvæsenet —, og man faar et indtryk af, hvad ægte danskhed er. Rektor Mogensens idealisme og retsind, hans kærlighed til Sønderjylland og danskhed lyser ud af disse sider, uden at han dækker over, at der har været vanskeligheder ved arbejdet i de senere aar. Om de særlige forhold under besættelsen fortælles fornøjeligt af rektor Buchreitz, skolens rektor fra 1941.

Aabenraa-skriftet er det mest lærerprægede; til gengæld in-

deholder Aabenraa-samfundets aarsskrift 1945 nogle interviews med lærere, taget af elever, og en dimittendfortegnelse.

Rektor Jakobsen har i »Haderslev katedralskole 1920—1945« skrevet om skolens historie i det nævnte tidsrum. Hans skildring er grundig og klar, men kan naturligvis ikke faa det præg af selvpoplevelse som rektor Mogensens. Skønt katedralskolen har en ærværdig historie og der kunde knyttes traade til skolens første danske tid mellem de slesvigske krige, forelaa dog de samme opgaver som i de andre byer. Det var en ny dansk skole, der skulde skabes. Baade af rektor Jakobsens redegørelse og af Dr. frk. Petersens skildring af rektor Karl Mortensen, faar man et levende indtryk af dennes stærkt virkende personlighed. Han skabte en skole, der snart virkede som andre danske skoler i det øvrige land. En særstilling blandt de sønderjydske skoler har Haderslev Katedralskole ved sin klassiske afdeling, hvis muntre liv frisk og levende er skildret af nuværende rektor Karl Nielsen. Nogen dimittendfortegnelse indeholder skriftet desværre ikke.

I Tønder-skriftet giver rektor Randrup indledningsvis — i sin skildring af Tønder statsskoles historie 1920—1945 — en udmærket fremstilling af de danske planer for det højere danske skolevæsen i Sønderjylland i 1920, forhold, som ogsaa rektor Mogensen har berørt. Oprindeligt var der i Aabenraa og Tønder planlagt to statsrealskoler i stedet for gymnasieskoler; men slutresultatet blev, at ogsaa disse byer, takket være undervisningsinspektør Dr. Bertelsens og rektorernes arbejde herfor, fik danske gymnasieskoler, væsentligst af nationale grunde.

Tønder statsskole har det stærkeste præg af grænseskole; mange børn talte tysk paa legepladsen, hvilket lærerne naturligvis ikke hindrede. Modersmaalets ret anerkendtes selvfølgelig ogsaa for de tyske elevers vedkommende, skønt der ikke blev lagt skjul paa, at skolen var en dansk skole.

I Tønder er der gjort en usædvanlig stor indsats med hensyn til beskæftigelse med eleverne uden for selve det almindelige skolearbejde: frivillig gymnastik, boldspil, svømning, rejser, udflugter. Dette arbejde er startet og ledet af lektor Rosenkjær, det har præget skolens aand og knyttet eleverne nær til deres skole. For utallige unge har samlivet med lektor Rosenkjær været af stor betydning for deres senere liv, og den store indsats i modstandsbevægelsen, som er gjort af gamle Tønderelever, og som er skildret i skriftet, skyldes for en meget stor del hans paavirkning. Hans død i tysk koncentrationslejr er et uerstatteligt tab for den højere danske skole i grænselandet.

»Sønderborg Statsskole 1920—1945« er ikke udgivet af skolen, men af de gamle elevers forening Sønderborg Samfundet

Skriftet har faaet et mere journalistisk præg end de andre, korte fornøjelige afsnit. Skildringen af skolens historie mellem 1920 og 1945 er stykket ud, de forskellige har skrevet om det omraade, hvor de hver især har gjort deres hovedindsats. Det er gaaet noget ud over sammenhængen, men det er ikke blevet mindre fornøjeligt. Rektor Hertz's afsnit om det første tiaar maa fremhæves; hans udmærkede ledelse af skolen, hans varmhjertede forstaaelse af forældre og elever har været af stor betydning i genforeningsarbejdet.

Skolens nuværende rektor, A. Egeberg Jensen, er den mest »alsidige« som sønderjydske skolemand, først lektor i Tønder, siden rektor i Haderslev og nu i Sønderborg. Overalt har hans virke sat dybe spor, ikke bare i skolearbejdet, men ogsaa i det folkelige oplysningsarbejde i hele Sønderjylland. Han optræder som forfatter i jubilæumsskrifterne fra alle tre skoler, i Sønderborg-skriftet med en klog og forstaaende artikel om genforeningen mellem Sønderjylland og moderlandet; en sønderjyde kunde næppe give en bedre skildring af sønderjydske indstilling.

Det var idealister, der i 1920 som lærere søgte til Sønderjylland. Begejstret skildrer de det første lærermøde, den første skoledag, de første arbejdsaar. En skriver: »Større glæde, end vi havde ved undervisningen, har ingen lærer nogensinde haft«. De danske læreres kammeratlige forhold til eleverne virkede som en glædelig overraskelse paa de sønderjydske elever, der var vant til militaristisk optræden fra mange tyske læreres side, deres hensynsfuldhed overfor de tyske elever, som der var adskillige af især i Tønder, vandt børnene og skabte et ganske nyt forhold mellem skolen og hjemmene, i hvert fald de danske, som hidtil kun med ængstelse havde kunnet udsætte deres børn for paavirkningen i den tyske skole. En fader fortæller, at han ligefrem brugte den tyske skole som bussemand. Blev hans Dreng for vild, truede han med at sætte ham i den tyske skole i Sønderborg; det hjalp. I folkeskolen skulde jo alle, saa man blev ikke anset for at være tysk, hvis man holdt sig til den. Nu gav hjemmene — efter at man havde set, hvordan skolen arbejdede, man havde hist og her været lidt ængstelige ved fællesskolen — skolen deres tillidsfulde støtte, og det gælder den dag i dag. Interessant havde det været at læse nogle hjemmetyske vurderinger af den højere danske skole i grænselandet, men der findes ingen artikler fra hjemmetysk side, og det er vel heller ikke paa sin plads i øjeblikket.

Og eleverne. Rektor West, der som rektor i Tønder fra 1920—30 havde sit livs lykkeligste arbejdsaar, fortæller om, hvordan eleverne sang Grundtvigs gendigtning af den gamle dagvise den

første skoledag. Verset »Saa rejse vi til vort fædreland« klang som en brusende jubel. For de danske elever var den højere danske skole en straalende forjættelse. Eleverne fra de første aar skildrer de første vanskeligheder, og i deres skildringer læser man baade om genforeningslykke og genforeningsproblemer. Det kneb naturligvis med færdigheden i dansk; i de første aar var dansklærerne ved de sønderjydske skoler nødt til at censurere de danske stile indbyrdes, men fra 1926 censureredes stilene som i det øvrige land. Saa var den fulde genforening i den henseende naaet. En elev fra Sønderborg skriver: »... det blev den danske skole, der uddybede vort kendskab til dansk kulturelt liv, aabnede vore øjne for vidunderlige rigdomme i dansk litteratur og historie og bidrog derved til at udslette de skel, der hidtil havde skilt os fra det gamle land. ... jeg staar i dyb taknemlighedsgæld til skolen og de lærere, der paa saa smuk en maade bibragte os elever, der kom fra tyske skoler, forstaaelse for og hos os uddybede kærligheden til alt, hvad der er smukt og dansk«.

Og hvad skriver saa eleverne fra de senere aar? De hylder deres skole; deres skoletid var ikke »Syv aar for Lea«. Man kan ikke faa et bedre udtryk for elevernes kærlighed til deres skole end de store summer, de forskellige elevforeninger har samlet og skænket deres skoler som legatmidler i jubilæumsaaret. Men eleverne fra de senere aar skriver intet om genforeningsproblemer, for dem er de sønderjydske Gymnasieskoler bare danske gymnasieskoler som i det øvrige land; for dem er det en selvfølge, at skolen er dansk. Et bedre udtryk for, hvor godt genforeningen er lykkedes, kan næppe faas. Ogsaa lærerne mærker forskellen mellem de første aar og de senere. Rektor Randrup skriver: »Vort arbejde mangler nu den dirren af ængstelse og fryd, der kunde virke saa betagende i den første tid. Det giver næppe længere læreren følelsen af at være med i et vaarbrud, hvor dansk aand spirer frem af elevernes danske naturgrund fra dag til dag. Men livet og arbejdet nu er i virkeligheden fyldigere og rigere. Det er som sommeren efter foraaaret«.

Rektor Egeberg Jensen skriver i Sønderborg-skriftet, at dette maaske kan levere et par blade, der kan have interesse som historisk kilde, naar genforeningsprocessens historie skal skrives. Det kan det, og det gælder alle skrifterne. Her er samlet et rigt stof, hvoraf meget vilde være gaaet tabt, hvis disse skrifter ikke var kommet nu. To af de første 4 rektorer er jo allerede døde, adskillige lærere ogsaa. Et rigt skolehistorisk stof, et rigt personalhistorisk stof er her bevaret. Det maa naturligvis anvendes med kritik; meget har form som erindringer, og adskillige erindringsforskydninger kan konstateres. Men de midler,

der er anvendt til udgivelsen af disse skrifter, er vel anvendt. Den højere skoles betydning for gennemførelsen af genforeningen kan næppe overvurderes.

Viggo Petersen.

Fem Aar. Indtryk og Oplevelser I-II.

Redigeret af Chr. Refslund og Max Schmidt.

H. Hagerup. (Slesvigsk Forlag.)

Ingen kan i dag skaffe sig den fuldkomment rigtige viden om krigstidens historie; men der kan samles grundlag for kommende historikere, saa de en gang, naar hændelserne er fjernede fra dagens stemninger og af dens indstilling prægede syn, kan uddrage den virkelige sandhed paa den rette baggrund. Derfor er det en naturlig opgave for de historiske samfund at samle alt, der kan tjene som kilde og raaemne for senere tiders historiegranskning. Derfor maa ogsaa indholdet af de bøger, der allerede har samlet og udgivet saadanne skildringer, hilses med glæde og med tak. Deres brist er tit let at faa øje paa, men de opvejes langt ved den umiddelbare oplevelse og den sindenes optagethed, der findes i saadanne bøger. Det gælder »Befrielsesdage i Sønderjylland« ved C. J. Bech, Morten Kamphøvenser og Kai Edvard Larsen, hvoraf der er udsendt tre hefter, da dette skrives, og det gælder endnu mere »Fem Aar, Indtryk og Oplevelser«, hvoraf første bind, der naar fra 9. april 1940 til 29. august 1943, er redigeret af Chr. Refslund »under medvirken af overlæge dr. med. Max Schmidt«. medens andet bind, der naar til 5. maj 1945, bærer begges navne som redaktører.

Det er et stort og meget broget værk paa op imod 1000 sider. Redaktør Refslund siger i forordet til første bind, at han haaber, at bogen vil kunne give »et væsentligt billede af Danmark under krigen«. Det er i nogen mon lykkedes; men som det hedder i forordet til andet bind, har stoffet været saa overvældende, at det har været nødvendigt at foretage en begrænsning.

Bogens styrke og svaghed er stofmængden og stofvalget. Den naar fra digte og prædiken af Kaj Munk til enkeltskildringer af hærens og flaadens kampe, fra politiske redegørelser til stemningsbilleder fra frigørelsens dage. Det ligger i sagens natur, at de enkelte afhandlinger baade i form og i indhold er af yderst forskellig værd. Ingen af dem kan dog kaldes helt værdiløs. Det

vægtigste er kanske kampskildringerne; mest gribende er fortællingerne om det underjordiske arbejde. Der er afsnit af bogen, der til fulde vil gøre redaktørernes haab til virkelighed, at »disse skildringer maa kunne tjene som kildekrift for fremtidens historieforskning«. Ved siden af den historiske paalidelighed vil man i bogen kunne finde udtryk for krigstidens skiftende stemninger, kunne læse om tillids vækst og haabs opfyldelse, saaledes som det aftegner sig igennem billeder af forfatterens egne oplevelser.

Svagheden er, at der har været saa meget emne, at der har maattet vrages og vælges. Der er sider af livet i Danmark i de onde aar, der slet ikke har kunnet komme med; der er noget tilfældigt, stundom endogsaa lidt ensidigt over valg af forfattere og emner. Det kunde ikke undgaas, og her skal der ikke gaas ind paa enkeltheder, kun over for aarbøgernes læsere peges paa at »Fem Aar« yder mangt og meget, bare ikke maa opfattes som en hel Danmarks historie for aarene 1940—1945.

H. Lausten-Thomsen.

Beretning og regnskab.

Beretning.

Historisk Samfunds aarsmøde afholdtes paa „Sønderborghus“ søndag den 26. maj. Efter at Viceborgmester, Lærer Krogh,, Sønderborg, var valgt til dirigent, aflagde formanden, *Amtslæge, Dr. med. H. Lausten-Thomsen*, følgende beretning om arbejdet i det foregaaende aar:

Historisk Samfund for Sønderjylland har nu været til i 25 aar. Af de 9 mænd, der dannede dets første styrelse, er P. Eliassen, Marius Kristensen, H. P. Hanssen og Thomas Ries ikke mere iblandt os; vi mindes dem, især vor første formand H. P. Hanssen, sammen med de medlemmer, vi har mistet siden sidste aarsmøde:

Rentier Waldemar Jacobsen, Aabenraa. Gaardejerne P. N. Raun, Norderbygaard; Søren Degn, Skærbæk; Johannes Lund, Gestrup. forpagter Jens Høyer. tidl. Billeslund; Lærerinderne Marie Skjøth, Notmark og Kirsten Nielsen, Ø.-Sottrup; Lærer H. Boye, Sønderborg; Rentier H. C. Bladt, Lysabild; Pastor Skaarup, Kværs; Overretssagfører Schrøder, Redaktør C. Behrens og Museumsinspektør Neergaard, alle København; Grosserer Reimann Hansen, Holte og Pastor Gyring, Vemmetofte.

Ære være deres minde!

Sønderjyllands historie har i det svundne aar sysselsat sindene mere end nogen sinde før. Danskhedens kaar syd for Skelbækken er blevet et problem, som enhver dansk maa tage stilling til og lære at kende til bunds. Men kun gennem historien og den lære, den kan give os, er det muligt at forstaa forudsætningerne for det, der er sket i Sydslesvig i tiden siden 5. maj ifjor. Jeg er glad for, at Sdj. Aarbøger i sit sidste hefte har kunnet give en række værdifulde bidrag til belysning af dansk virke i Sydslesvig i tiden mellem de to slesvigske krige. Rektor Galster har fortalt om Slesvig Domscoles historie i disse hændelsesrige aar og har vist os, hvor vanskeligt arbejdet for dansk nationalitet var hernede i Sønderjyllands gamle hovedstad, og hvor store ulykker en enkelt uforstaaende skoleleder kunde volde. Mon ikke enhver dansk embedsmand i grænselandet kunde have godt af at læse om Rektor Povelsens uforstaaende stilling til grænselandets problemer? Cand. mag. Th. Madsens artikel om det sydslesvigske skolevæsen i samme tidsrum fortæller om det udmærkede arbejde, der blev gjort af ildfulde og dygtige skolemænd, et arbejde, som uden tvivl vilde have baaret rige frugter, hvis ikke volds mændene fra syd havde umuliggjort fortsættelsen af dansk skoleundervisning i Sydslesvig. Aarbogens sidste artikel bringer første af-

snit af en stor afhandling om Arkitekt Winstrup, der som stadsarkitekt og kongelig bygningsinspektør i Flensborg ogsaa kom til at yde en stor arbejdsindsats i Sydslesvig i aarene efter treaarskrigen. Artiklen er skrevet af Dommerfuldmægtig Svane, som hørte til de unge, vi ikke har raad til at undvære, og som vi altid vil savne. Hans brændende kærlighed til Sønderjylland og ikke mindst til Sydslesvig førte ham ind i et rigt nationalt arbejde, baade indenfor ungdomsbevægelsen og den historiske forskning, tilsidst ogsaa indenfor modstandsbevægelsen. Hans tragiske og meningsløse død i Neuengamme var et stort tab for Sønderjylland, ogsaa for udforskningen af sønderjydsk historie.

Foruden gennem Sønderjydske Aarbøger har vi som sædvanlig arbejdet paa at udgive værker vedrørende sønderjydsk historie, og jeg glæder mig over at kunne oplyse, at Historisk Samfund for et par dage siden har udsendt en bog: »Aktstykker vedrørende Kreditanstalt Vogelgesangs Tilblivelse«, der kaster et skarpt lys over de hjemmetyske føreres landsforræderiske færd og deres forsøg paa ved hjælp af rigstyske midler at blive ejere af dansk jord. Baade i denne bog og i Amtmand Kr. Refslund Thomsens værdifulde afhandling om det tyske udlandsarbejde i tiden mellem de to verdenskrige har vi kunnet give vor lille hjælp til forstaaelse af den historiske udvikling i tiden efter genforeningen. Vi haaber ikke, det bliver sidste gang. Vi har desuden manuskript til et andet værk til vor skriftrække, nemlig Arkivar Iversens vejledning for sønderjydske lokalhistorikere, der forhaabentlig vil kunne foreligge trykt i løbet af kort tid.

Udgivelsen af Sønderjydske Aarbøger og de særlige publikationer er jo imidlertid langt fra vore eneste opgaver. Det er vort maal at støtte historisk arbejde og interesse for sønderjydsk historie i saa fuldt maal som muligt. Der er i de senere aar vokset en levende lokalhistorisk interesse frem i vor landsdel, overalt ser vi interesserede og ivrige folk i gang med at samle stof til deres sogns historie og gennemarbejde det indsamlede materiale. Dette arbejde følges med den største interesse fra vor side, og — som det tidligere er fremhævet — vi er rede til at støtte det i videst muligt omfang, først og fremmest ved at hjælpe med raad og daad, ved at gennemgaa manuskripter og give vejledning med hensyn til opgaver og historisk materiale. Den bog om sønderjydsk stedhistorie, som Arkivar Iversen nu har udarbejdet efter vort tiltag, er tænkt som en haandsrækning til lokalhistorikerne. Der har desuden været holdt enkelte møder om lokalhistorie, og samfundets formand og sekretær har i flere tilfælde paataget sig at gennemlæse manuskripter til sognehistorier. Vi haaber, at man i endnu højere grad, end tilfældet hidtil har været, vil drage nytte af den hjælp, vi kan give.

Hist. Samf. har i det forløbne aar medvirket til at istandsætte en smuk langdysse i Varnæs Langskov og til at opsætte en mindetavle for stænderdep. Nis Lorenzen paa hans gaard Lilholdt.

Det arbejde med at indsamle arkivalier vedrørende sønderjydsk histo-

rie, som vi begyndte for flere aar siden, er blevet fortsat i det forløbne aar, og vi er her hr. Lærer Werner Christiansen i Jejsing taknemmelig for den udmærkede støtte, han har ydet os, og det værdifulde materiale, han har indsamlet. Jeg skal af dette kun nævne papirer vedrørende forsamlingshuset i Jejsing, skolekroniken fra Solderup og Havsted, en regnskabsbog fra Sæd, der gaar tilbage til 1600-tallet, forhandlingsprotokoller fra Abild, Hjerpsted og Skast kommuner og en række familie- og ejendoms papirer fra Rørkær. Alle disse sager er selvfølgelig afleveret til Landsarkivet i Aabenraa, som desuden har modtaget en del andre papirer fra private, f. eks. Vilsbæk skolekronike, dele af Th. Kaufmanns erindringer, optegnelser fra verdenskrigen af Gaardejer Hans Peter Hansen i Ottersbøl. Fhv. Lærer Korse, Broager, har foræret arkivet sager vedrørende Broager sogn, og Lærer Thomsen, tidligere Korup, har skænket akter vedrørende Rabsted sogn. Fra Kreditforeningsdirektør H. Hansen, Aabenraa, er der modtaget en del protokoller fra den nordslesvigske landboforening og fælles-landboforeningen for Nordslesvig. Ogsaa Gaardejer H. P. Jørgensen, Olmersvold, og Kæretmager Gemmer, Bevtoft, har støttet arkivet med gaver, og det har ligeledes fra fhv. Amtsassessor Jon. Smith faaet en fortegnelse over tilladelser til hjemmevielser og dispensationer til ægteskab. Jeg kan desuden nævne, at styrelsen har arbejdet med spørgsmaalet om indsamling af kilder til besættelsestidens historie. Der er gjort et stort forarbejde, og de ret omfattende planer foreligger udarbejdet i alle enkeltheder. Selve indsamlingsarbejdet, som vi venter os meget af og tror kan være af den største værd for den fremtidige udforskning af sønderjydske historie i den onde tid, vil kunne paabegyndes om meget kort tid. Vi haaber, at befolkningen vil forstaa betydningen af denne opgave og støtte vort arbejde i størst mulig udstrækning.

Ligeledes beder vi om, at man vil give Historisk Samfund meddelelse om fund i jorden af hist. interesse, idet jeg gør opmærksom paa, at gravninger helst ikke maa foretages paa egen haand uden kyn- dig vejledning.

Ogsaa den foredragsvirksomhed, vi tidligere har taget os af, har været fortsat, omend i ret ringe grad. Jeg haaber, at vi paa dette omraade vil kunne gøre en større indsats i de kommende aar. Jeg vil i det hele taget gerne sige, at styrelsen er fuldkommen klar over, at der endnu ligger mange opgaver og venter paa at blive taget op. Det har heldigvis været saaledes, at medlemmerne paa vore aarsmøder har været ivrige til at paapege de omraader, hvor vi har en mulighed for at gøre et arbejde af værdi. Nogle af de fremsatte forslag er allerede gjort til virkelighed, andre vil vi vende tilbage til, naar vi ser os i stand til det eller mener, den rette tid er kommet. Det er i det hele taget vort haab, at der maa være den nærmeste tilknytning mellem styrelse og medlemmer, og vi venter os derfor ogsaa meget af de tillidsmænd, som vi har faaet i en stor del af sognene. Vore 64 tillidsmænd har lovet at

hjælpe os baade m. h. t. at skaffe nye medlemmer og indsamling af oplysninger og kildestof til sønderjydske historie. Jeg tror, at der vil blive rig lejlighed til at søge deres hjælp i de kommende aar, og jeg haaber, at vi paa denne maade har skabt et værdifuldt forbindelsesled ud til medlemmerne.

Da vi sidst holdt aarsmøde her i Sønderborg amt, det var i Sottrup 1941, kunde jeg meddele, at vi havde et medlemstal paa 696. I dag har vi 1123 medlemmer, og tallet er i stadig stigen. Men hvis vi skal løse de mange opgaver, som vi anser det for vor pligt at løse, er det ogsaa nødvendigt, at man rundt om slutter op omkring os. Og fem kroner om aaret — medlemskontingentet er ikke forhøjet i mange aar — er jo ikke nogen herregaard nu om dage. Jeg maa i denne forbindelse ogsaa nævne, at vi har faaet en værdifuld understøttelse fra mange sider. Som sædvanlig har vi faaet støtte fra staten, Aabenraa, Sønderborg og Tønder amter samt Aabenraa by. Udgivelsen af de Vogelgesangske aktstykker er kun blevet muliggjort ved hjælp af H. P. Hanssens mindefond, og til udgivelsen af vejledningen i sønderjydske lokalhistorie har vi faaet tilskud fra den Hielmstjerne-Rosencronæske stiftelse.

I det første opraab, Historisk Samfund udsendte, hed det: »Historisk Samfund kalder ad alle Sønderjyder: «Vær med til at gøre vort land levende; Meld jer ind i Historisk Samfund for Sønderjylland!»

Men Sønderjyllands historie er ikke bare for os, der bor paa Sønderjyllands jord. Den er hele Danmarks historie. Derfor hæver Samfundet sin røst og kalder ad alle danske: »Vær med til at give mæle til det stykke af Danmark, hvor der maaske er lidt og stridt mest, hvor dansk liv derfor tit har givet sig de stærkeste — omend ikke netop de rigeste udtryk! Meld jer ind i »Historisk Samfund for Sønderjylland!«

Disse ord gælder endnu, men vi kan i dag efter 25 aars forløb, naar vi gentager dem, med glæde pege paa, hvad der hidtil er udrettet af Historisk Samfund, og derudfra kan vi endnu kraftigere sige til alle historisk eller nationalt interesserede, ogsaa til danske sydfør grænsen: Meld jer ind i Historisk Samfund. Vær med i arbejdet for at frelse vort lands minder og at løfte dem frem i lyset!

Efter formandens beretning aflagde kassereren, *Museumsinspektør Neumann, Haderslev*, aarsregnskabet, der balancerede med 17.184 kr., samt regnskab for „Tønder gennem Tiderne“. Samtidig gav han en oversigt over de stigende trykkeudgifter: 1938: 3250 kr., 1941: 3500 kr., 1943: 4075 kr., 1944: 5148 kr. og 1945: 5950 kr., altsaa en stigning fra 1938 til 1945 paa 2700 kr. eller 83,1 %. Selv om medlemstallet er steget meget stærkt, er indtægterne af medlemskontingentet dog ikke forøget helt saa meget som trykkeudgifterne.

Claus Eskildsen, Tønder, aflagde beretning om Sønderjydsk Maanedsskrift, der havde forøget sit abonnental fra 617 til 642. Status viste en aktivside paa 3815,31 kr., mens passiverne kun beløb sig til 100 kr. Driftsregnskabet balancerede med 7107,13 kr. og fremviste et overskud paa 254,94 kr.

Under debatten om beretningerne bad *Redaktør Kamphøener, Aabenraa*, om nærmere oplysninger vedr. tillidsmandsinstitutionen. Sekretæren, *kst. Landsarkivar Hvidtfeldt, Viborg*, oplyste, at spørgsmaalet var blevet indgaaende drøftet af styrelsen, og at der var blevet udsendt henvendelser til en 80—90 personer rundt om i landsdelen, hvoraf 64 havde paataget sig hvervet. Fra styrelsens side ventede man sig meget af tillidsmændene, ikke mindst hvad angik indsamlingen af arkivalier og oplysninger om sønderjydsk historie, stednavne og kulturelle forhold. *Pastor Malling, Brøns*, gav en række oplysninger om det lokalhistoriske arbejde, som i de senere aar er blevet udført i Brøns sogn, hvor man har oprettet et historisk samfund for Brøns sogn med ialt 139 medlemmer. Der holdes foredrag om lokalhistoriske emner, og man arbejder paa at give en mindre kreds af medlemmer en vis skoling i lokalhistorie. Der indsamles billeder, arkivalier og lejlighedssange, og hvert aar udarbejdes en aarbog, der beretter om vigtigere begivenheder i sognet, ligesom der arbejdes paa en sognebeskrivelse, bl. a. ved at indsamle oplysninger om hver enkelt gaard.

Adjunkt Viggo Petersen, Sønderborg, fremdrog spørgsmaalet om samfundets økonomi og spurgte, hvorledes det forholdt sig med tilskud fra amterne og kommunerne. *Formanden* oplyste, at man paatænkte en mindre kontingentforhøjelse, og at styrelsen havde besluttet at rette henvendelse om tilskud til samtlige amts- og byraad samt sogneraadene i en del større sognekommuner.

Sekretæren oplæste derefter paa bestyrelsens vegne en række forslag til ændringer i lovene. En del af disse var kun af redaktionel karakter. Af størst betydning var en kontingentforhøjelse fra 5 til 6 kr. og en udvidelse af antallet af styrelses-

medlemmer samt nye regler for fremgangsmaaden ved samfundets opløsning. Efter en kort diskussion vedtoges lovændringerne, idet der dog efter henstilling fra *Adjunkt Viggo Petersen* foretoges et par mindre rettelser i det af styrelsen fremsatte forslag.

Lærer Holdt, Ullerup, spurgte, om samfundet ikke kunde arrangere udflugter, saaledes som man tidligere havde gjort. *Formanden* oplyste hertil, at styrelsen netop havde besluttet at søge at faa gennemført byvandring, og at man ogsaa gerne vilde prøve at arrangere udflugter. Det vedtoges, at det næste aarsmøde skulde afholdes i Skærbæk.

Til styrelsen genvalgtes *Dr. Lausten-Thomsen, Pastor Hejsselbjerg Paulsen, Fjelstrup*, og *Gaardejer Hans Alexandersen, Ø.-Sottrup* og som revisorer *Kommunesekretær Olav Christensen* og *Lærer Valdemar Lauritzen*, begge Haderslev. *Sekretæren* meddelte, at han ikke var i stand til at fortsætte som sekretær, og foreslog derfor som nyt styrelsesmedlem *Arkivar Iversen, Aabenraa*, hvem styrelsen gerne ønskede som sekretær. Hr. Iversen valgtes derefter enstemmigt til medlem af styrelsen.

Mødet sluttede med et interessant foredrag af *Dr. phil. Kr. Hald, København*, om stednavnene og bebyggelsen paa Als.

Johan Hvidtfeldt.

Historisk Samfund for Sønderjylland. — Aarsregnskab 1945

INDTÆGTER:	Kr.	Øre	UDGIFTER:	Kr.	Øre
Medlemsbidrag	5.807	50	Trykning af Skrifter	12.182	95
Salg af Skrifter	2.322	85	Andre Tryksager	768	00
Tilskud	6.014	53	Honorarer	1.376	00
Renter	38	95	Ekspedition, Kasserer, Sekretær	550	00
Forskelligt	588	90	Møder, Foredrag o. lign.	848	00
Balance	2.411	77	Repræsentation	205	40
			Omdeling, Fragt	1.362	62
			Kontingenter, Forskelligt	446	53
	17.184	50		17.184	50

Status pr. 31. December 1945

AKTIVER:	Kr.	Øre	PASSIVER:	Kr.	Øre
Post- og Bankkonti	3.029	82	Forudbetalt Kontingent	50	00
Kontant	72	25	Formue	50	00
Udstaaende Fordringer:				3.969	07
Kontingent	410	00			
Annoncer	450	00			
Salg	57	50			
	4.019	07		4.019	07

Hans Neumann

Regnskabet fundet rigtigt og stemmende med Bilagene. Beholdningen var til Stede.
Haderslev, den 29. Januar 1946

Vald. Lauritzen

Olav Christensen

LOVE

for

„Historisk Samfund for Sønderjylland“.

§ 1.

Samfundets Formaal er at vække og nære Sansen for sønderjydske Historie, især

1. ved Udgivelsen af »Sønderjydske Aarbøger«;
2. ved Indsamling af Optegnelser til Brug for kommende Tidens Granskning, særlig vedrørende Sønderjyllands Historie, spec. ogsaa Breve;
3. ved at foranledige afholdt Foredrag over historiske, fortrinsvis lokalhistoriske Emner.

For saa vidt Samfundets Midler tillader det, kan der udgives eller gives Understøttelse til Udgivelse af særlige Fremstillinger af historisk Interesse for Sønderjylland.

Samfundet har sit Sæde i Aabenraa.

§ 2.

Indmeldelse i Samfundet kan ske ved Henvendelse til et af Styrelsens Medlemmer. Medlemsbidraget er 6 Kroner om Aaret eller mindst 100 Kroner en Gang for alle. Aarsbidraget opkræves en Gang aarlig. Aarbøgerne skal med passende Mellemrum indeholde en Medlemsliste ordnet efter Distrikter.

§ 3.

Samfundet ledes af en Styrelse paa mindst 9 Medlemmer, hvoraf almindeligvis kun 3 maa være bosiddende uden for Sønderjylland. Styrelsesmedlemmerne vælges for 3 Aar ad Gangen. Valgene foretages paa det ordinære Aarsmøde, Genvalg kan finde Sted. Styrelsen vælger selv sin Formand og fordeler selv Arbejdet.

§ 4.

Aarbøgerne udsendes enten med to Halvbind eller et Helbind aarlig, almindeligvis paa 20 Ark. Ethvert Medlem modtager Aarbøgerne gratis.

§ 5.

Kalenderaaret er Samfundets Regnskabsaar. Det aarlige Regnskab revideres af to for tre Aar ad Gangen valgte Revisorer og fremlægges i revideret Stand til Godkendelse paa det ordinære Aarsmøde. Et Uddrag af Regnskabet meddeles i Aarbøgerne.

§ 6.

Hvert Aar afholdes ordinært Aarsmøde for Medlemmerne, skiftevis i de forskellige Egne. Indkaldelsen til Mødet sker ved offentlig Bekendtgørelse efter Styrelsens nærmere Bestemmelse. Paa Mødet gives Beretning om Samfundets Virksomhed i det forløbne Aar, hvorhos Regnskabet fremlægges til Godkendelse, og nye Valg af Styrelsesmedlemmer, eventuelt af Revisorer, foretages. Endvidere behandles muligt fremkomne Forslag fra Styrelsen eller fra enkelte Medlemmer efter Anmeldelse til Styrelsens Formand mindst 8 Dage forud for Mødet.

Ekstraordinære Medlemsmøder indkaldes, naar Styrelsen finder Anledning dertil, eller naar mindst 50 Medlemmer stiller skriftligt Forlangende derom. Sagerne afgøres ved Aarsmøderne ved simpel Stemme flerhed, dog skal til Vedtagelse af Ændringer i Vedtægterne kræves enten 3 Fjerdedel af det afgivne Antal Stemmer, eller at Ændringerne vedtages med simpel Stemme flerhed paa to efter hinanden følgende Medlemsmøder.

§ 7.

Beslutningen om Samfundets Opløsning kan kun tages paa et i Henhold til § 7 sammenkaldt ordinært eller ekstraordinært Medlemsmøde, paa hvilket Forslaget om Opløsning vedtages med mindst to Trediedel af de afgivne Stemmer. Om denne Sag kan Stemme afgives enten personligt eller ved skriftlig Fuldmagt til et mødende Medlem. Ved Opløsningen skal Arkivet deponeres i det sønderjydske Landsarkiv i Aabenraa. Over en eventuel Kassebeholdning ved Opløsning tager det afsluttende Medlemsmøde Beslutning.

§ 8.

Forhold, som ikke er omtalt i disse Love, afgøres af Styrelsen. Vedtaget paa Aarsmødet den 26. Maj 1946.

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

Dansk Galoche- og Gummifabrik
Aktieselskab

Nørre Farimagsgade 3-5 — København

A. R. Kjærbye

Sønderjydske Tæppefabrik

Højer

Fabrikation af:

Afp. Gulvtæpper med Bort, Tæppetøj til Sammensyning, Løbere.

Faas i alle førende Tæppe- og Manufakturforretninger.

Støt de sønderjydske Indsamlinger!

Historisk Samfund for Sønderjylland

udgiver „Sønderjydske Aarbøger“ og „Sønderjydske Maanedsskrift“.

Bestyrelsen er f. T. Amtslæge, Dr. med. Lausten-Thomsen, Aabenraa (Formand), Arkivar Peter Kr. Iversen, Landsarkivet, Aabenraa (Sekretær), Museumsinspektør Neumann, Haderslev (Kasserer), Seminarielærer Cl. Eskildsen, Tønder, Højskoleforstander Hans Lund, Rødding, Landsarkivar Joh. Hvidtfeldt, Viborg, Pastor Hejselbjerg-Paulsen, Fjelstrup, Museumsdirektør Dr. phil. Mackeprang, København, Pastor H. F. Petersen, Flensborg, Gaardejer Hans Alexandersen, Ø. Sottrup, og som Æresmedlemmer Frimenighedspræst Thade Petersen, Haderslev og Sparekassedirektør Nis Nissen, Nørborg.

Formand, Sekretær og Kasserer danner Forretningsudvalg.

Redaktionsudvalget for „Sønderjydske Aarbøger“ bestaar af Lausten-Thomsen, Hans Lund, Johan Hvidtfeldt og Peter Kr. Iversen.

Redaktionsudvalg for „Sønderjydske Maanedsskrift“ danner Lausten-Thomsen og Cl. Eskildsen.

Medlemsbidraget er 6 Kroner aarlig eller mindst 100 Kr. én Gang for alle. Medlemmerne modtager „Sønderjydske Aarbøger“ gratis. „Sønderjydske Maanedsskrift“ bestilles hos Posten og koster 1 Kr. 65 Øre fjerdingaarligt. I Boghandelen eller bestilt hos Cl. Eskildsen koster det 1 Kr. 50 Øre. Indmeldelser i Historisk Samfund modtages af alle Bestyrelsesmedlemmer.

INDHOLD:

† Erik Bondo Svane: Arkitekten L. A. Winstrups vigtigste Arbejder	» 157—213
Kr. Refslund Thomsen: Sønderjydske Indfødsretsproblemer	» 214—230
† Carsten Petersen: Slesvigske Præstegaarde	» 231—298
Anmeldelser:	
(se Specifikationen paa den almindelige Indholdsfortegnelse).	
Johan Hvidtfeldt og Hans Neumann:	
Beretning og Regnskab	» 319—325
Love for »Historisk Samfund for Sønderjylland«	» 326—327

I Hovedkommission hos **Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag**,
København,
for Danmark, Norge og Sverige.